

ابن سینا با ذهن و عین کار دارد/ نگاهی به آثار مهم شیخ الرئيس

ابراهیمی دینانی، چهره ماندگار فلسفه گفت: من به جای فلسفه اسلامی می گویم فیلسوفان مسلمان و به جای ابژه و سوژه می گویم عین و ذهن. ابن سینا با ذهن و عین کار دارد.

ابراهیمی دینانی، چهره ماندگار فلسفه گفت: من به جای فلسفه اسلامی می گویم فیلسوفان مسلمان و به جای ابژه و سوژه می گویم عین و ذهن. ابن سینا با ذهن و عین کار دارد.

به گزارش خبرنگار مهر، همایش فلسفی روز ابن سینا با عنوان «ابن سینا در متن آثارش» روز چهارشنبه یکم شهریور ماه در مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران برگزار شد.

بهترین راه شناخت یک متفکر رجوع به آثار اوست

در ابتدای همایش عبدالحسین خسروپناه به سخنرانی و معرفی نشست پرداخت و گفت: وجه تفاوت این نشست در این است که به شناخت ابن سینا در متن آثار او می پردازیم. بهترین و دقیق ترین راه شناخت یک شخصیت فکری رجوع به آثار اوست.

در بخش اول همایش که به "احیاء آثار" اختصاص داشت نجفقلی حبیبی به سخنرانی پیرامون کتاب قانون ابن سینا پرداخت. وی گفت: وقتی شروع به تصحیح کتاب قانون کردم با سختی های زیادی مواجه بودم از جمله عدم آشنایی با مطالب پزشکی و طب که کار تصحیح را برایم بسیار دشوار می کرد. بنیاد بو علی سینا همزمان این مسئولیت را بر دوش من گذاشتند تا کتاب قانون را تصحیح کنم.

سید محمود یوسف ثانی در ادامه نشست پیرامون تصحیح جدید کتاب "المباحثات" که توسط آقای بیدارفر صورت گرفته عنوان کرد: تفاوت کتاب مباحثات با دیگر آثار ابن سینا در این است که مجموعه گفتگوها و مکاتبات او با شاگردان و مخالفانش در این کتاب آمده است. ویژگی دیگر این کتاب ظهور خصوصیات ابن سینا به ویژه در حوزه تعلیم و تربیت است. به عنوان مثال ابن سینا به تعاون در فعالیت های تعلیمی و حل پیچیدگی های علمی با همکاری یکدیگر تأکید داشت.

سید حسین موسویان پیرامون تصحیح دو مقاله "الأخلاق" و "البرّ و الإثم" ابن سینا گفت: معروف است که ابن سینا رساله مستقل و قابل توجهی پیرامون اخلاق ننوشته است به جز مقاله "الأخلاق" و "البرّ و الإثم". ابن سینا معتقد بود کسی که از لحاظ مزاجی متعادل باشد از لحاظ اخلاقی نیز متعادل خواهد بود و رساله ای در این باره نگاشت تحت عنوان "ادویه قلبیه" که در این اثر به دارو های قلب می پردازد.

سپس اسد الله فلاحی پیرامون تصحیح مدخل منطق شفاء گفت: از منطق شفا تنها یک بار تصحیح صورت گرفته است که حدود ۶۵ سال پیش در مصر انجام گرفت.

در ادامه محمد جواد اسماعیلی پیرامون تصحیح "بیان الحق بضمان الصدق" و خوانش لوکری از "طبیعیات شفاء" به سخنرانی پرداخت.

دو توجیه رایج درباره ابن سینا

بخش دوم همایش با موضوع "اندیشه در آثار" ابن سینا ادامه یافت. در ابتدا سید مصطفی محقق داماد سخنان خود را با موضوع ابن سینا و رسائل قرآنی این گونه آغاز نمود: شیوه عقلانی محض که شیوه ارسطویی است به روش کار ابن سینا نمی خورد. این گونه مواجهه با رسائل قرآنی و آثار معنوی ابن سینا درست نیست. اگر این گونه نگاه کنیم پس نمط نهم و دهم اشارات و رساله سر الصلاه و مقدمه حکمت المشرقیین چه می شود؟ در نتیجه برای شناخت کل آثار ابن سینا به گونه ای دیگر باید اندیشید. ۲ توجیه رایج درباره ابن سینا وجود دارد. اول این که ابن سینا در طول زندگی اش متحول شده و به تدریج از حکمت مشایی به عرفان تمایل پیدا کرده است. این مسأله خیلی در میان متفکرین رایج است و تحول علما امری بدیهی است. ثانیاً این که گفته می شود ابن سینا فیلسوف است اما مسلمان. مسلمانان از آغاز مانند یک سلول زنده با فلسفه یونان برخورد کردند. یک سلول زنده مواد مغذی را جذب می کند و مواد مضر را دفع

وی افزود: در تفسیر آیه نور از سوره نور ابن سینا چنان تفسیری از این آیه ارائه می دهد که تا آن زمان هیچ کس این گونه تفسیری نتوانسته بود ارائه دهد. همچنین تفسیر ابن سینا از سوره توحید ۲ مرتبه ترجمه شده اما هیچ کدام از این ترجمه ها مقدمه آن را ترجمه نکرده اند. حال آن که در مقدمه تفسیر سوره توحید نکات مهم و قابل توجهی بیان می کند.

در ادامه غلامرضا اعوانی درباره مراتب عقل و تطبیق آن بر آیه نور در اشارات و تنبیهات ابن سینا گفت: مسایلی از قبیل تبیین عقل و مراتب آن و قوای حسی را ابن سینا بهتر از بسیاری از فیلسوفان تاکنون تبیین کرده است. امروزه بین عقل نظری و عقل عملی خیلی خلط صورت می گیرد، مثلاً کانت این اشتباه را زیاد مرتکب شده است. اما ابن سینا بارها این نکته را در آثار خود تبیین کرده است. نکته دیگر اینکه عقل عملی نیاز به عقل نظری دارد. که این نکته بسیار مهمی است. ابن سینا مراتب عقل را بسیار دقیق تبیین نموده که بسیار مشهور است. در تفسیری که از آیه نور ارائه می دهد، مشکلات را عقل هیولانی، مصباح را عقل بالفعل، زجاجه به معنی شیشه بسیار درخشان را عقل بالملکه و نور علی نور را عقل مستفاد عنوان می کند.

مراد ابن سینا از عروض یعنی خارج از ذات افراد بودن

سپس شهرام پازوکی با موضوع وجودشناسی ابن سینا در قرون وسطی و تأثیر آن بر فلسفه مدرن به سخنرانی پرداخت. وی گفت: تمایز وجود از ماهیت با این که توسط فارابی مطرح شده است اما به نام ابن سینا مشهور است. نطفه این بحث در آثار ارسطویی شکل گرفته که به صورت تلویحی به آن اشاره کرده است. در تفکر یونانی این اصل نمی تواند مطرح باشد. ارسطو انسان را همان انسان موجود می داند و موجود عین هست بودن است. همچنین ارسطو نتوانست آنتولوژی را بر این اساس شکل دهد، اما ابن سینا و فارابی توانستند. آن ها وجود را عارض بر ماهیت می دانند. مراد ابن سینا از عروض یعنی خارج از ذات افراد بودن، پس وجود، خارج از ذات یا حقیقت ماهیت است و جزو مقوم آن نیست. کانت نیز شبیه به این قول را دارد. نکته اینجاست که این مسأله در ابن سینا صراحت قطعی ندارد.

پازوکی افزود: ابن رشد از ابن سینا ایرادی می گیرد که جریانی را در قرون وسطی شکل می دهد. مسأله تمایز وجود از ماهیت نه تنها به اصلی از دیدگاه های توماس آکویناس، بلکه به جزئی اساسی از تفکر مسیحی تبدیل شد. فلسفه دکارت و کانت بر اساس اصالت ماهیت است. حتی راسیونالیسم دکارت بر این اساس است. دکارت خودش از وارثین سوارز است. تعبیر متافیزیک اصالت ماهیتی دکارت را بارها شنیده و دیده ایم.

در انتهای همایش غلامحسین ابراهیمی دینانی به سخنرانی پرداخت. وی گفت: چون از مبحث فلسفه خسته شده اید اجازه دهید مباحث فلسفی نگویم و این شعر را معنی کنم.

سخت سیمی سخت چوبی سخت پوست از کجا می آید این آواز دوست

این آواز لطیف از کجا می آید؟ اگر این شعر را فهمیدید همه مسایل برایتان حل خواهد شد. اندیشه های لطیف ابن سینا و شعرهای لطیف حافظ از کجا می آید؟ از جسم می آید؟ جسم که سخت است. ابن سینا در بحث جوهر عقلی می خواهد ثابت کند عقل جسم نیست و بعد و سنگینی و عوارض ندارد. به راستی عقل از جا می آید؟ همین سوال را چه کسی دارد مطرح می کند؟ جسم که نمی تواند؟ این سوال که جهان چه موقع به وجود آمده را می پرسیم اما نمی پرسیم اندیشه و عقل چه موقع پدید آمده است؟ اگر کسی بگوید اول جهان پیدا شد سپس عقل به وجود آمد حماقت محض است. جهان است که بر اساس اندیشه و عقل به وجود آمده است. کتابی دارم با نام «از محسوس تا معقول» که در آن جا به این نکته پرداخته ام که اگر عقل نباشد حس به چه کار می آید؟ جهان زیسته در عقل تظاهر پیدا می کند. مفاهیمی همچون جهان، جامعه، عدالت اجتماعی و حقوق اجتماعی را عقل می شناسد.

در فلسفه درک کلی بسیار مهم است

وی افزود: ممکن است بگویید بعضی چیزها در عقل نیست و در عواطف و احساسات است مانند گریه و خنده. این ها احساس است و حرفی در آن نیست. اما خنده هم قبل از این که بیاید اندیشیده شده است. شاید خودمان هم متوجه نباشیم. اما اگر تعجب نمی کردیم خنده نمی آمد و اگر غمگین نمی شدیم گریه نمی آمد. تعجب و غم اندیشیده شده است. حال سوال اینجاست که اندیشه از چه زمان به وجود آمد؟ سوال کننده این پرسش عقل است. در این جا ابن

سینا اثبات مفارق عقلی را طرح می کند. مفارق یعنی مجرد. رد پای آگاهی در تمامی موجودات جهان وجود دارد.

دینانی در ادامه گفت: من به جای فلسفه اسلامی می گویم فیلسوفان مسلمان و به جای ابژه و سوژه می گویم عین و ذهن. ابن سینا با ذهن و عین کار دارد. این که بعضی می گویند ابن سینا قائل به اصالت ماهیت است حماقت بزرگی است. ابن سینا در مثالی می گوید خدا زرد آلو را زرد آلو نمی کند بلکه وجود به آن می دهد. این یعنی صراحت در اصالت وجود. عقل بُعد و طول و عرض و عمق و پیری ندارد. این از کجا می آید؟ معدود ها پیر می شوند ولی عدد پیر نمی شود. مثلاً ۴ گردو پیر می شود اما عدد ۴ پیر گردو نمی شود. روابط بین عدد و معدود مهم است و به آن اندیشه گفته می شود. عقل را نمی توان به آینه تشبیه کرد. چون آینه منفعل است اما ذهن فعال است. شاید بهترین تعریف برای عقل مجرای عبور باشد. اندیشه ها از جایی می آیند و اعمال ما را تحت تأثیر قرار می دهد. این که از کجا می آید مهم است که از جهان مادی نیست و در این زمینه ابن سینا باب توحید را باز کرده است.

دکتر دینانی در ادامه عنوان کرد: مخزن آگاهی پشت جهان غیب است. در فلسفه درک کلی بسیار مهم است و ابن سینا این مسأله را خوب می فهمد. اگر کسی کلی را درک کرد فیلسوف است. اگر کسی بگوید کلی یعنی انسان منتشر غلط فاحش است. علمای اصول ما در این باره بسیار خوب بحث کرده اند.